

ВИСТУП НА КОНФЕРЕНЦІЇ
віце-президента Академії мистецтв України,
академіка І. Д. Безгіна

Наша Академія об'єднує понад сто найкращих митців і мистецтвознавців у галузі художньої культури. Шановні колеги, я саме це підкреслюю, тому що ми не є навчальним закладом, на відміну, наприклад, від Академії образотворчого мистецтва і архітектури або на відміну від вашої прекрасної академії, яка має свою чудову історію, і все-таки саме ми, Академія мистецтв, не можемо не опікуватися і не хвилюватися за долю навчальних закладів, бо це кузня кадрів, і викладацьких, і перш за все творчих — митців і дослідників.

Тому саме ми опікуємося цим, і я дуже прошу сприйняти моє повідомлення не як якусь вказівку; ми не установча організація, ми не міністерство, ми — Академія, і тому ми висловлюємо нашу колективну думку від імені нашої президії, від імені нашого президента і від імені наших колег про те, яким чином найкраще все ж таки нам скористатися можливістю і, по-перше, гідно увійти у Болонський процес, по-друге, щоб ми все ж таки могли розвивати свою науку, мистецтво на високому європейському рівні.

На шляху активної інтеграції до європейського простору Україна визначила свій орієнтир у сфері вищої освіти, працюючи над практичним приєднанням до Болонського процесу. Міністерство освіти і науки, як відомо, звернулося з цього приводу до міністерств освіти країн Європи і отримало від більшості з них запевнення у підтримці. Прагнення України знайшли повну підтримку і в Європейському Союзі, і в Раді Європи. Варто зауважити, що спроби надати європейського характеру

вищій школі фактично розпочалися 1957 року. І була підписана так звана Римська угода.

Згодом, у наступні роки, ці ідеї розвинулися, і 1997 року під егідою Ради Європи та ЮНЕСКО було розроблено і прийнято Лісабонську конвенцію щодо визнання кваліфікації, що належить до вищої освіти Європи. Цю конвенцію підписали 43 країни, Україна в тому числі. Вже через рік чотири країни — Франція, Італія, Великобританія і Німеччина — підписали так звану Сорбоннську декларацію, спрямовану на створення відкритого європейського простору вищої освіти і дуже подібну до Болонської, підписаної 29 країнами Європи 1999 року. Таким чином, поступово реалізовувались інтеграційні процеси у сфері вищої освіти європейських країн. Україна була і є активним учасником названих процесів. Свідченням цього є те, що Закони України про освіту і про вищу освіту, Національна доктрина розвитку освіти, підписана Президентом України, пройшли експертизу Ради Європи і одержали позитивну оцінку.

Формування освітніх структур і впровадження нових моделей та програм підготовки, як свідчить досвід усіх країн, у тому числі й України, — процес надзвичайно складний. Новації мають сприйматися не тільки освітянською громадськістю, головне, щоб їх розуміли і сприймали ті, хто вчиться. Саме тому принципи Болонської декларації повною мірою вирішили запровадити до 2010 року, а зараз іде проміжний етап моніторингу зробленого.

Тут декларуються наявність і цінність різноманітних освітніх систем, і ставиться мета створення умов, за яких більша кількість людей, скориставшись усіма цінностями і здобутками національних систем освіти і науки, зможе бути мобільною на європейському ринку праці. Громадянам нової Європи мають бути доступні спільні цінності освіти, науки, культури, мистецтва всіх її країн. Болонський процес слід розглядати як такий, що скерований на зближення, а не на уніфікацію вищої освіти у Європі, і в жодному разі не можна копіювати чиєсь, а тільки зважено і розумно використовувати, як це планується і як Україна має орієнтуватися надалі. Адже в тексті Болонської декларації зазначається: «Ми беремо на себе зобов'язання досягти окреслених цілей у

межах своєї компетенції та поважаючи відмінності в культурі, мові, національних системах, а також автономію університетів з метою зміцнення європейської сфери вищої освіти, перш за все, на засадах нашої рідної історії і культури».

На часі вироблення загальної системи кваліфікації для простору європейської вищої освіти. Сьогодні в Україні на законодавчому рівні вже затверджено систему стандартів з кожного освітньо-кваліфікаційного рівня та профілю підготовки. Стандарти розроблено в нас уже на 80%, як свідчать офіційні документи; вони містять усі вимоги до компетентності та кваліфікаційну характеристику із системи діагностики якості знань. На думку представників багатьох університетів України, досить масштабним буде передбачене Болонською декларацією завдання запровадити систему академічних кредитів, аналогічну європейській так званій кредитно-трансферній системі.

З цією метою Міністерство освіти і науки України визнало за можливе започаткувати експеримент із запровадження нової моделі кредитно-модульної системи. Про своє бажання взяти в ньому участь уже заявило близько п'ятдесяти університетів України. Обов'язковим при цьому вважається наявність внутрішніх і зовнішніх державних і громадських систем контролю якості освіти. Доцільно навести з цього приводу фрагмент з комюніке так званої Берлінської конференції міністрів освіти європейських країн, у якій брали участь і представники нашого Міністерства освіти і науки: «Якість вищої освіти, безумовно, є основою створення простору європейської вищої освіти. Міністри підтримують подальший розвиток гарантій якості на рівні навчальних закладів, національному і європейському рівнях». Саме це підкреслено тут, але інколи в нас чиновницький апарат забуває, що жодна з європейських країн не визначає ту систему для себе як абсолютну конструкцію. Ні. Тільки з урахуванням власних конкретних умов.

«Вони, — це я цитую далі, — підкреслюють, що, згідно з принципами автономії навчальних закладів, відповідальність за якість вищої освіти лежить на кожному окремому навчальному закладі. І таким чином забезпечується можливість перевірки якості системи навчання в національних рамках». Це записано в Декларації.

Приєднання до Болонського процесу сприятиме, слід сподіватися, утвердженню принципу автономії в університетській освіті України, послабленню жорсткого адміністративного та виконавчого контролю з боку державних органів за функціонуванням університетів, інститутів, академій, ефективному залученню та використанню власних ресурсів у навчальному процесі, організації стажування й обміну для студентів та викладачів у державі та за її межами. Проте невизначеність перспектив, на жаль, і принципів взаємовідносин України та Євросоюзу, є одним з об'єктивних обмежень інтеграції української системи вищої освіти. Можливий вихід з цієї ситуації бачиться у т. зв. «м'якому підході», коли за основу буде прийнято принцип різношвидкісного руху приєднання до окремих компонентів Болонської системи, в міру готовності до цього української вищої освіти, особливо у сфері підготовки і виховання мистецьких кадрів.

Для цього українській вищій освіті необхідно подолати чимало труднощів і перешкод на шляху до європейського освітнього простору. Я хочу назвати, які ще існують перешкоди глобального розміру. Це адаптація системи освіти України до вимог і принципів Болонської декларації, зокрема введення системи кредитів, реформа наукових ступенів, взаємне визнання країнами наукових ступенів, отриманих за кордоном і в Україні. Потребує збільшення фінансування вищої освіти. Економічне становище України на сьогодні є суттєвим обмеженням для впровадження та поглиблення реформ вищої освіти. Друге: незавершеність адаптації національного законодавства до стандартів європейського права, а також неготовність європейських країн та ЄС до ліквідації міграційних перешкод для громадян України, до змін законодавства, пов'язаних із полегшенням пересування та працевлаштування студентів. Це обмеження поки що не дозволить сповна реалізувати принципи мобільності України в Болонському процесі. Третє: відсутність постійно діючих громадських структур, форумів, як то є в країнах Європи, форумів освітян та їхньої співпраці з асоціаціями освіти та наукових досліджень Європи, відсутність використання досвіду європейської мережі в забезпеченні якості у сфері освіти. І, нарешті, відсутність самостійних наукових і соціологічних досліджень із цієї пробле-

матики. І ще одне: недостатній розвиток інформаційної системи, яка забезпечувала б європейські університети і громадян інформацією про українську систему освіти, в тому числі про мистецьку, безперечно, і нарешті, — разюча невідповідність умов проживання студентів у наших гуртожитках з європейськими, а також ставлення в деяких ВНЗ до майна гуртожитків, що є хворобою наших вищих навчальних закладів. У нас все ж таки освіта поки що державою оплачується дуже добре, але саме держава диктує свою ідеологію. Тут є теж свої труднощі, пов'язані особливо з діяльністю художніх вищих навчальних закладів.

І, нарешті, триступенева система «бакалавр — спеціаліст — магістр» суттєво відрізняється від європейських традицій за змістом, методами викладання, не відповідає ступеням бакалавра та магістра в європейській вищій школі, що потребує особливих підходів до оптимального вирішення цих важливих проблем у творчих вищих навчальних закладах. Про це, я сподіваюся, шановні колеги скажуть у своїх виступах, і дивлячись сьогодні на план нашої роботи і на заявлені теми, на заявлену проблематику, буквально по кожному розділу, так чи інакше, в процесі підготовки фахівців і входження до Болонського процесу, виконання вимог Болонської декларації, в нас кожний має сказати своє вагоме слово, а ми вже зможемо узагальнити весь цей матеріал, ми його будемо видавати і звернемось і до Міністерства освіти і науки, і до відповідних органів з нашими рекомендаціями.

Завершуючи повідомлення, я хочу сказати, що ми живемо у все більш конкурентному світі, і без національного обґрунтування нам не досягти гідного для України місця ані в Європі, ані у світі. Тому так важливо, аби студенти відчували у своїх вищих навчальних закладах, у поведінці викладачів справедливість, совісність, принциповість, порядність і обов'язковість. Про ці моральні категорії забувати аж ніяк не слід, без них і найкращі програми, і найщедріше фінансування неспроможні забезпечити підготовку таких фахівців, які б зробили реальністю істинний розквіт нашої держави.